

Αν σταματήσουμε έναν περαστικό στη Θεσσαλονίκη και του ζητήσουμε οδηγίες για να φτάσουμε στο Αλκαζάρ, θα μας πει αμέσως ότι ο προορισμός μας βρίσκεται στη συμβολή των οδών Εγνατία και Βενιζέλου. Αν όμως τον ρωτήσουμε πού βρίσκεται το τζαμί του Χαμζά Μπέη, ο παλαιότερος ισλαμικός ευκτήριος οίκος στην πόλη, το πιθανότερο είναι ότι θα δηλώσει άγνοια. Δεν θα υποψιαστεί ότι πρόκειται για το ίδιο ακριβώς κτιριακό συγκρότημα. Και βεβαίως το παραπάνω παράδειγμα δεν είναι το μοναδικό.

Τζαμία και τεκέδες, ιμαρέτια, χάνια και μπεζεστένια, με τα οξυκόρυφα τόξα τους και τους ισλαμικούς τους τρούλους, διάσπαρτα από την Καβάλα ως τα Σφακιά και από το Καστελλόριζο ως τη Φλώρινα, γλίτωσαν από τον αφανισμό και στέκουν ουκ ολίγες φορές εγκαταλελειμμένα, μισογκρεμισμένα και απροστάτευτα, καθώς είναι μάρτυρες μιας «δύσκολης», «ενοχλητικής» και «παράφωνης» κληρονομιάς. Είναι τα οθωμανικά μνημεία που επί αιώνες στάθηκαν πλάι σε εκκλησίες και συναγωγές, δηλαδή τους χώρους λατρείας των «λαών της Βίβλου» για τους μουσουλμάνους. Είναι εκείνα που χαρακτηρίστηκαν από το ελληνικό κράτος «μεταβυζαντινά» και «νεότερα» και αποτελούν τους πρωταγωνιστές του τόμου «Οθωμανικά μνημεία στην Ελλάδα: κληρονομίες υπό διαπραγμάτευση» που επιμελήθηκαν ο αναπληρωτής καθηγητής Οθωμανικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηλίας Κολοβός, ο επίκουρος καθηγητής Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γιώργος Πάλλης, και ο επίκουρος καθηγητής Εθνομουσικολογίας - Μουσικών Πολιτισμών της Εγγύς Ανατολής, επίσης στο ΕΚΠΑ, Παναγιώτης Κ. Πούλος. Το συλλογικό αυτό έργο που περιλαμβάνει εργασίες με την υπογραφή 50 επιστημόνων οργανωμένες σε επτά ενότητες, κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εξαιρετικής αισθητικής εκδόσεις Καπόν και με την οικονομική υποστήριξη της Γαλλικής Σχολής Αθηνών που το ενέταξε στη σειρά «Μεσογειακές Μελέτες», καθώς αποτελεί το αποτέλεσμα ενός τριήμερου συνεδρίου στη Γαλλική Σχολή Αθηνών (2019) και ενός πενταετούς ερευνητικού προγράμματος (2016-2021).

Τζαμιά που μετατράπηκαν σε αποθήκες, στάβλους, σπία και καταστήματα, που εγκαταλείφθηκαν και κατέρρευσαν ή κατεδαφίστηκαν για να χτιστούν νεότερα κτίρια. Μνημειοτοπόσημα, όπως το τζαμί Τζισταράκη, που δεσπόζει στην πλατεία Μοναστηρακίου, στην καρδιά της Αθήνας, το οποίο λίγο έλειψε να γκρεμιστεί στις αρχές του 20ού ως «αποτρόπαιον τουρκικόν τερατούργημα» και ως «λείψανον δουλείας κάτω από τον Παρθενώνα», ενώ φιλοξενούσε εργαστήριο επισκευής επίπλων και αργότερα λειτούργησε ως στρατιωτική φυλακή. Το μοναδικό διατηρούμενο τέμενος από τα τέσσερα που υπήρχαν στη Χαλκίδα, στην πλατεία Πεσόντων Οπλιτών, το τζαμί Εμίρ Ζαδέ του τέλους του 15ου αι. αλλά και το πολυπάθο τελευταίο οθωμανικό αρχοντικό της πόλης, επί της οδού Παίδων. Η βάση του μοναδικού μιναρέ που απέμεινε από τα επτά τζαμιά τα οποία ήταν διάσπαρτα στην πόλη της Φλώρινας. Το αρχαιότερο οθωμανικό κτίσμα των Τρικάλων

ΤΗΣ ΜΑΙΡΗΣ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ



Χαλκίδα, Τέμενος Εμίρ-ζαντέ. Αποψη από βορειοδυτικά

και το μοναδικό του είδους του, το ιεροδιδασκαλείο της οδού στρατηγού Σαράφη, που ίδρυσε ο Ομέρ, ο γιος του κατακτητή της Θεσσαλίας Τουραχάν, μεταξύ των ετών 1474-1484 και το οποίο αργότερα μετατράπηκε σε φυλακές, σε λουτρό, φιλοξένησε συμβολαιογραφικό αρχείο, υποδηματοποιείο, καρβουναποθήκη και σήμερα λειτουργεί ως καφέ-μπαρ. Είναι μερικά μόνο από τα πολλά, άγνωστα στο ευρύ κοινό – κάποιες φορές ακόμα και στους κατοίκους των περιοχών όπου βρίσκονται – μνημεία που άρχισαν να χτίζονται έναν

αιώνα πριν από την Αλωση και μέχρι και το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Και είναι ορισμένα από εκείνα που γλίτωσαν από την πολιτική της «απο-οθωμανοποίησης», η οποία ήταν απαραίτητη για την εδραίωση του εύθραυστου στα πρώτα του βήματα ελληνικού κράτους και γίνεται φανερό αν κοιτάξει κανείς τις καρτ ποστάλ από την Ανατολική Θεσσαλονίκη στα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου με τον ουρανό της γεμάτο μιναρέδες, οι οποίοι κατεδαφίστηκαν σχεδόν σε ολόκληρη την Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 και εξής. Ακόμα και σήμερα όμως, που οι συνθήκες έχουν αλλάξει άρδην, στη μακεδονική ύπαιθρο – σύμφωνα με όσα αναφέρονται στις σελίδες του βιβλίου – έχουν καταγραφεί 44 μνημεία της οθωμανικής περιόδου, 22 εκ των οποίων δεν προστατεύονται από τη

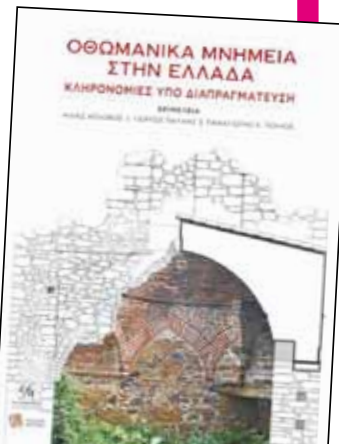
νομοθεσία, γεγονός που σε ένα ποσοστό οφείλεται και στην «ευρύτητα διαδεδομένη αντίληψη ότι δεν είναι δικά μας, δηλαδή ορθόδοξα χριστιανικά και ελληνικά».

Στις σελίδες του πολυσυλλεκτικού τόμου όμως ο αναγνώστης δεν θα βρει μόνο πρωτότυπες μελέτες που καλύπτουν μεγάλο εύρος επιστημονικών πεδίων, όπως η ιστορία της τέχνης, η αρχαιολογία, η αρχιτεκτονική και οι σπουδές του αστικού χώρου, ελκυστικά παραδείγματα, αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό, σχέδια, φωτογραφίες και πίνακες δεδομένων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η πολυεπίπεδη προσέγγιση του θέματος μέσα από τη διαχρονική παρουσίαση του τρόπου αντιμετώπισης των οθωμανικών μνημείων σε συνάρτηση με την ιστορική και πολιτική συγκυρία κάθε εποχής, το ιδεολογικό αφήγημα που διαμόρφωσε την κατά καιρούς διαφορετική αντιμετώπισή τους, ενώ ιδιαίτερα πολύτιμη, ώστε να διαμορφωθεί κατά το δυνατόν σφαιρικότερη εικόνα, είναι η παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο μελέτησαν οι επιστήμονες από την άλλη όχθη του Αιγαίου, την Τουρκία, τα οθωμανικά μνημεία στην Ελλάδα – «ως εθνικό τους καθήκον».



info

«Οθωμανικά μνημεία στην Ελλάδα: κληρονομίες υπό διαπραγμάτευση», επιμ. Ηλίας Κολοβός, Γιώργος Πάλλης, Παναγιώτης Κ. Πούλος, εκδ. Καπόν, σελ. 312, τιμή 50 ευρώ



ΕΚΔΟΣΗ

ΠΟΙΟ ΗΤΑΝ ΤΟ «ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΤΕΡΑΤΟΥΡΓΗΜΑ»;

ΜΙΑ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΠΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΤΟΜΟ ΠΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ Ο ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΗΛΙΑΣ ΚΟΛΟΒΟΣ, Ο ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΛΛΗΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ - ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΠΟΥΛΟΣ